

BARTŁOMIEJ KOŁSUT

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

NIERÓWNOŚCI PRZESTRZENNE W POZIOMIE DOCHODÓW LUDNOŚCI W POLSCE

Abstract: Spatial Differentiation of Incomes Population in Poland. In the article problem of incomes inequality people in Poland at local area in years 2004-2008 will be presented, with using incomes indicator not used before. There will be presented importance of this inequality from social problems point of view and also the role of the spatial analysis in inequality level research. There will be also analyzed spatial differentiation of incomes from the standpoint of geographic concentration regions with high and low incomes level. Moreover there will be presented spatial differentiation of incomes population in Poland in the intraregional dimension.

Rozwój społeczno-gospodarczy, w tym przede wszystkim w wymiarze regionalnym, jest współcześnie jednym z podstawowych wyzwań organów władzy publicznej. Choć ich wpływ na przebieg procesów rozwoju jest ograniczony, to sprowadza się do istotnej roli kontrolowania i sterowania procesami kierunkowymi (Chojnicki 2010, s. 118), zmierzającymi do realizacji określonych celów. Cele te zazwyczaj są związane z dwoma zagadnieniami: 1) podnoszeniem konkurencyjności oraz 2) zachowaniem spójności obszaru. Właściwy dobór celów oraz sposobów ich osiągnięcia jest domeną działalności praktycznej, jednak poznanie mechanizmów determinujących zarówno procesy kierunkowe, jak i spontaniczne staje się zadaniem badawczym nauk społecznych.

Rozwój społeczno-gospodarczy jest istotnie związany z dochodami ludności. Podnoszenie poziomu rozwoju obszaru niesie za sobą wzrost dochodów, a to wpływa na poziom dobrobytu i stopień zaspokojenia potrzeb społecznych. Terytorialny wymiar rozwoju wiąże się jednak z jego polaryzacją, przestrzennym zróżnicowaniem. Podobnie jest w przypadku poziomu dochodów ludności¹ – ich wielkość jest również przestrzennie zróżnicowana. Łączy się to bezpośrednio z problematyką spójności społecznej i proble-

¹ Istnieje jednak istotna różnica między *rozwojem społeczno-gospodarczym* a *dochodami osobistymi*. Rozwój ma zawsze wymiar terytorialny, natomiast dochód osobisty jest pojęciem, które na poziomie elementarnym dotyczy pojedynczych ludzi. Wymiar terytorialny dochodu stanowi więc pewne uogólnienie i jest przedstawiane w formie średniej obejmującej wartości elementarne społeczności danego terytorium.

mem wykluczenia społecznego. *Spójność społeczna* to bowiem „zdolność zapewnienia dobrobytu wszystkim swym członkom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji” (*Zrewidowana Strategia...* 2004; por.: Dolata *et al.* 2010, s. 1; Dziewięcka-Bokun 2004; Karwacki 2009, s. 20). Jak wskazują dotychczasowe badania, „ubóstwo w Polsce, pomimo poprawy sytuacji w ostatnich latach, nadal jest głównym powodem wykluczenia społecznego. Jednocześnie próbuje się rozwiązać tę kwestię w sposób dalece nieefektywny. Często wsparcie jest kierowane nie do tych osób, czy grup społecznych, którym powinno być udzielone w pierwszej kolejności” (*Polska 2030*, s. 273).

W prezentowanym opracowaniu zostanie przedstawiony problem nierówności przestrzennych w poziomie dochodów ludności w Polsce, z wykorzystywaniem nie stosowanego do tej pory wskaźnika dochodów ludności na poziomie lokalnym w latach 2004-2008. Zostanie przedstawione znaczenie nierówności z punktu widzenia problemów społecznych, rola skali analizy przestrzennej w badaniach poziomu nierówności, przestrzenne zróżnicowanie dochodów z punktu widzenia geograficznej koncentracji obszarów o wysokim i niskim poziomie dochodów, a ponadto, zróżnicowanie przestrzenne poziomu dochodów ludności w Polsce w wymiarze wewnątrzregionalnym.

1. Wskaźnik dochodów ludności na poziomie lokalnym

Badaniom przestrzennym dotyczącym zróżnicowania poziomu dochodów towarzyszy problem doboru adekwatnego miernika, dostępnego na odpowiednim poziomie terytorialnym. W badaniach przestrzennych stosuje się głównie miary dochodu regionalnego i dochodu narodowego. Wprawdzie brakuje gotowego wskaźnika opisującego poziom dochodów ludności na poziomie lokalnym, jednak istnieje możliwość zbudowania go na podstawie dwóch składowych: 1) dochodów gmin z udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych² oraz 2) dochodów gmin z podatku rolnego (Bajerski, Kołsut 2011). Wskaźnik dochodów ludności jest przy tym jedną z miar poziomu życia danej społeczności (dostępu do dóbr publicznych), a nie aktywności gospodarczej, czego wyrazem jest PKB (por. Domański 2011, s. 65).

Dochody gmin z udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych stanowią jedną z kategorii dochodów własnych (zgodnie z art. 3 ust. 2 *Ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*), a więc takich, które zależą od lokalnej aktywności. Podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT – ang. *Personal Income Tax*) jest podatkiem bezpośrednim, który dotyczy dochodów osób fizycznych i spółek nie posiadających osobowości prawnej. Wysokość PIT w ostatnich latach uległa zmianie – do 2008 r. obowiązywała w Polsce stała skala podatkowa składająca się z 3 progów: 18%, 30% i 40%, od 2009 r. obowiązuje skala dwuprogowa: 18% i 32%. Około 50% odprowadzo-

² Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych na mieszkańca jako wskaźnik ubóstwa ekonomicznego zostały zastosowane do „identyfikacji obszarów ze szczególnie wysoką koncentracją zjawiska ubóstwa materialnego” (*Identyfikacja i delimitacja...*, s. 29).

nego podatku trafia do gminy, powiatu i województwa zameldowania płatnika, przy czym udział powiatu i województwa jest stały i wynosi odpowiednio: 10,25% i 1,6%³, natomiast w przypadku gmin, udział ten jest zmienny i w ostatnich latach nieznacznie wzrasta. W minionych trzech latach wynosił on odpowiednio: w 2008 r. 36,49%; w 2009 r. 36,72%; w 2010 r. 36,94%.

Uwzględnienie wpływów z podatku rolnego w określaniu poziomu dochodów osobistych ludności wynika z pewnej niedoskonałości wskaźnika bazującego na wpływach z podatku PIT – podatek ten nie uwzględnia bowiem przychodów z działalności rolniczej z wyjątkiem przychodów z działów specjalnych produkcji rolnej⁴. Aby uznać wpływy z podatku rolnego jako miernik dochodów ludności rolniczej należy odnieść się do relacji między tymi dwoma kategoriami. Choć podatek rolny jest podatkiem majątkowym, to zasady obliczania podatku⁵ uwzględniają zarówno przyrodnicze, jak i ekonomiczne warunki panujące w danej gminie, a także klasy użytków rolnych w gospodarstwie, które istotnie wpływają na wielkość dochodów z działalności rolniczej. Można zatem uznać, że jest on substytutem podatku dochodowego. W celu weryfikacji tej tezy sprawdzono związek między: 1) dochodami przedsiębiorców rolnych w Polsce⁶ oraz 2) zsumowanymi dochodami polskich gmin z podatku rolnego w latach 2004-2008⁷. Współczynnik korelacji dla tych dwóch zmiennych wynosi 0,98 co potwierdza ich silny związek.

Aby oba wskaźniki można było uznać za porównywalne należy określić ich stosunek wobec wielkości zjawiska, które mają opisywać. W tym przypadku wpływy z udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych są miernikiem dochodów ludności nierolniczej, natomiast dochody z podatku rolnego, miernikiem dochodów ludności rolniczej – zsumowane wartości wskaźników przedstawiają natomiast całość dochodów osobistych ludności danej jednostki terytorialnej. Porównanie dochodów przedsiębiorców rolnych z dochodami gmin z podatku rolnego w latach 2004-2008 pozwala ustalić uśredniony udział podatku rolnego w dochodach rolników na poziomie 4,37%. Tę samą procedurę zastosowano do wskaźnika udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych. W tym przypadku średni udział dochodów gmin z podatku dochodowego od osób fizycznych w ogólnej kwocie dochodu podlegającego opodatkowaniu, po odliczeniu składek na ubezpieczenie społeczne⁸ w latach 2004-2008 wynosi 4,56%. Można zatem uznać, że oba wskaźniki w zbliżony sposób opisują wielkość, a tym samym są sumowalne.

³ Zgodnie z art. 5 ust. 2 oraz art. 6 ust. 2 *Ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*.

⁴ Zgodnie z art. 2, ust. 1., pkt 1 *Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych*.

⁵ Por. Rozdział 2 *Ustawy o podatku rolnym*.

⁶ *Rachunki Ekonomiczne dla Rolnictwa*. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej PIB.

⁷ Ponieważ podstawą obliczania podatku rolnego jest cena skupu żyta za pierwsze trzy kwartały roku poprzedzającego rok podatkowy (art. 6 ust. 1. pkt 2) *Ustawy o podatku rolnym*, dochody gmin z podatku rolnego w danym roku uznano za miernik dochodów ludności w roku poprzednim.

⁸ *Informacja...*

2. Czy nierówności w poziomie dochodów mają znaczenie?

Nierówności, dysproporcje, polaryzacja to pojęcia pojawiające się często w tytułach wystąpień i artykułów naukowych opisujących i wyjaśniających procesy społeczno-gospodarcze. Jak twierdzi Domański (2011, s. 62), „istnieje rozpowszechniony pogląd, że nierówności regionalne są zjawiskiem niepożądanym”. Czyż i Hauke (2010, s. 13) twierdzą, że nierówności mogą hamować rozwój społeczno-gospodarczy obszaru i powodują występowanie silnych kontrastów w poziomie życia ludności. Warto jednak zaznaczyć, że nierówności są nieodłącznie wpisane w istotę zjawisk społecznych, których natężenie jest zawsze przestrzennie zróżnicowanie. Nierówności w poziomie dochodów ludności, jako pewien stan, są zatem nieuniknione. Istotna jest jednak ich wielkość, która gdy przekracza wartości społecznie akceptowalne, staje się początkiem aktywnej polityki władz publicznych (por. Begg, Mayes 1993; *Inwestowanie w przyszłość...* 2010, s. xii; Molle 2007; za: Churski, 2010, s. 7). Przedmiotem sporu i dyskusji jest jednak zakres interwencji publicznej oraz jej cel: czy jako cel traktować *zmniejszanie nierówności* samo w sobie, czy też jako cel stawiać sobie *stymulowanie procesów rozwoju na obszarach o niskim poziomie dochodu*?

Warto w tym miejscu wrócić do pytania, czy nierówności w poziomie dochodu są same w sobie zjawiskiem niekorzystnym? Innymi słowy, czy nierówności w poziomie dochodów określonej grupy społecznej mają bezpośredni związek ze skalą problemów społecznych występujących w tej grupie? Dyskusję na ten temat zintensyfikowała praca Wilkinsona i Pickett (2009, 2010), w której potwierdzono tezę, że to nie bezwzględny poziom ubóstwa, a nierówności w poziomie dochodów są przyczyną problemów społecznych. Choć część wyników badań autorzy publikowali wcześniej (por. Wilkinson, Pickett, 2006, 2007), to jednak publikacja zbiorczej pracy, w której sformułowali daleko idące generalizacje, wywołała dużą dyskusję w świecie nauki⁹. Wilkinson i Pickett przedstawiając tzw. koncepcję poziomu (*the spirit level*), wykazali istotny związek między skalą nierówności w poziomie dochodów (mierzoną współczynnikiem Giniego) a takimi problemami, jak m.in.: przestępczość, ciężce nastolatki, otyłość, narkomania, czy poziom zdrowia fizycznego i psychicznego. Autorzy opierając się na danych Banku Światowego, przeprowadzili analizy dla 23 wysoko rozwiniętych krajów i odrębnie dla poszczególnych stanów w USA. Według nich mechanizm powodujący nasilenie problemów społecznych ma podłoże neuroendokrynologiczne, tzn., że w krajach silnie zróżnicowanych, wzajemne porównywanie się osób między sobą osłabia poczucie własnej wartości u osób o niższych dochodach.

W Polsce praca Wilkinsona i Pickett zastała rozpowszechniona głównie dzięki publikacjom Szlendaka i Karwackiego (2009, 2010a,b) oraz Burasa (2011). Szlendak i Karwacki (2009, 2010b) przeprowadzili test „koncepcji poziomu”, rozszerzając przy

⁹ O dużym zainteresowaniu pracą Wilkinsona i Pickett świadczy choćby to, że przez pierwsze 8 miesięcy od ukazania się drugiego wydania, książka osiągnęła liczbę 136 cytowań w bazie Scopus (data dostępu: 02.06.2011 r.).

tym zakres przestrzenny badania o kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Jak twierdzą, „generalnie, zasada odkryta przez brytyjskich epidemiologów „działa”, jednak nie we wszystkich wymiarach i nie bezdyskusyjnie” (Szlendak, Karwacki 2010b, s. 64). Jednym z czynników weryfikujących ustalenia Wilkinsona i Pickett jest historia danego obszaru – „subiektywne poczucie zdrowia w krajach postsocjalistycznych jest ogólnie niższe niż w tych nieobciążonych podobną historią” (*ibidem*, s. 64). Choć uniwersalny wymiar „konceptji poziomicy” jest kwestionowany (por. Kay 2009; Sargent 2009, s. 1109), to jednak prawdą jest, że wiele problemów społecznych w krajach rozwiniętych ma związek z poziomem nierówności dochodowej.

3. Znaczenie skali analizy przestrzennej poziomu nierówności

Jedną z najbardziej istotnych spraw w przypadku analiz nierówności przestrzennych jest wybór skali analizy przestrzennej, czyli 1) poziomu terytorialnego, dla którego wykonywana jest analiza i 2) poziomu terytorialnego podstawowych jednostek przestrzennych analizy. Wykorzystując wskaźnik dochodów osobistych ludności zbadano znaczenie skali analizy przestrzennej w badaniach nierówności w Polsce. To, że ma ona znaczenie pokazuje tab. 1., w której przedstawiono poziom nierówności dochodów ludności na mieszkańca w Polsce dla czterech poziomów terytorialnych. Wskaźnik dochodów ludności dla gmin wykorzystano w tym przypadku w wersji oryginalnej oraz zagregowano do poziomu powiatowego, podregionalnego oraz regionalnego.

Największy poziom nierówności występuje na poziomie lokalnym (1:21, współczynnik zmienności = 49%) i maleje wraz ze zmianą skali analizy na bardziej ogólną. Zmiana ta jest najbardziej widoczna przy przejściu z poziomu regionalnego (wojewódzkiego) na podregionalny – wartość współczynnika zmienności wzrasta w tym przypadku prawie dwukrotnie. Zatem z punktu widzenia analizy problematyki nierówności przestrzennych, ważne jest, aby dokonywać je na możliwie najbardziej szczegółowym poziomie analizy. Wskaźnik dochodów osobistych ludności, dostępny na poziomie

Tabela 1

Mediana i podstawowe miary rozproszenia poziomu dochodów ludności w Polsce w 2008 r. na różnych poziomach analizy

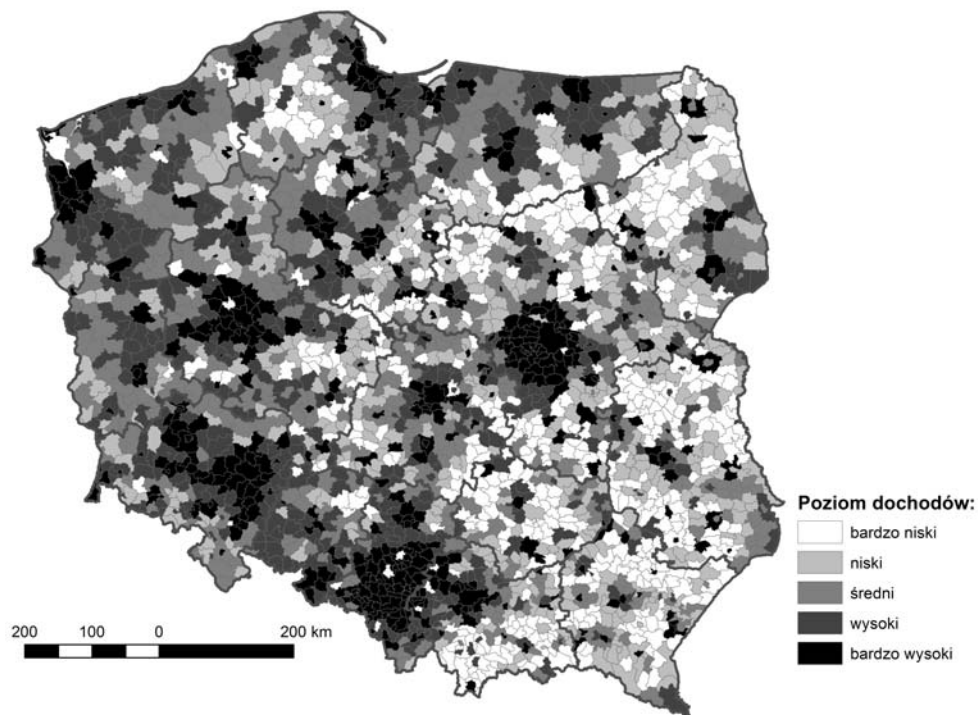
Poziom analizy przestrzennej	Mediana	Poziom nierówności		Współczynnik zmienności w %
		jednostki	decyle	
NUTS 2 (województwa)	596	1:3	1:2,2	25
NUTS 3 (podregiony)	513	1:6	1:3,4	46
NUTS 4 (powiaty)	437	1:9	1:3,6	46
NUTS 5 (gminy)	365	1:21	1:4,1	49

Źródło: Obliczenia własne na podstawie BDL GUS (tab. 1, 2).

lokalnym jest miernikiem syntetycznym. Może być więc wykorzystywany również w badaniach dotyczących poziomu życia i poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, a dostępność danych na poziomie lokalnym jest jego dodatkową, istotną zaletą.

4. Nierówności przestrzenne w poziomie dochodów ludności w Polsce w układzie gmin

Dotychczasowe badania problematyki nierówności przestrzennych w Polsce opierały się głównie na wskaźnikach poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego (najczęściej PKB *per capita*), rzadziej dochodu regionalnego. Prowadzone były głównie w układzie międzyregionalnym (Czyż 1996, 2001, Czyż, Hauke 2010; Parysek, Mierzejewska 2010), w ujęciu statycznym i dynamicznym. Choć szczegółowe ustalenia często różnią się między sobą, to zasadniczy wniosek wynikający z dotychczasowych badań jest następujący: nierówności między- i wewnątrzregionalne w Polsce są na relatywnie wysokim poziomie i ciągle wzrastają.

Ryc. 1. Zróżnicowanie przestrzenne poziomu dochodów ludności na mieszkańca w Polsce w układzie gmin w 2008 r.

Źródło: Bajerski, Kolsut 2011.

W tym kontekście istotne wydaje się pytanie, czy nierówności w poziomie dochodów są wyraźnie zróżnicowane terytorialnie, tzn. czy można mówić o geograficznej koncentracji obszarów biedy i bogactwa w ramach kraju i czy rozkład ten wykazuje jakiegokolwiek prawidłowości? Wewnętrzne zróżnicowanie poziomu dochodów ludności na mieszkańca w Polsce w 2008 r. w układzie gmin przedstawia ryc. 1. Przyjęto w tym przypadku podział wszystkich jednostek – za pomocą kwintyli – na pięć równych części, które tworzą grupy jednostek o bardzo niskim (1), niskim (2), średnim (3), wysokim (4) i bardzo wysokim (5) poziomie dochodów ludności. Zróżnicowanie przestrzenne dochodów ludności wykazuje następujące prawidłowości:

- wyraźnie zaznaczają się nierówności regionalne w układzie wschód – zachód, co zostało potwierdzone w wielu wcześniejszych badaniach nad poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego Polski;
- największa koncentracja wysokich dochodów ludności występuje w obszarach metropolitalnych i ich bezpośrednim otoczeniu oraz wzdłuż najważniejszych szlaków komunikacyjnych;
- obszary o bardzo niskim poziomie dochodów to przede wszystkim wiejskie, oddalone od centrów regionalnych;
- zaznacza się koncentracja obszarów o bardzo niskim poziomie dochodów wzdłuż byłej granicy zaboru rosyjskiego.

5. Nierówności wewnątrzregionalne w poziomie dochodów ludności w Polsce

Poziom regionalny jest obecnie najważniejszym poziomem interwencji polityki regionalnej Unii Europejskiej. Dlatego tak ważne są badania prowadzone właśnie w układzie województw, czyli jednostek NUTS 2. W celu porównania polskich regionów w zakresie poziomu nierówności w dochodach ludności, przedstawiono wartości podstawowych miar rozproszenia oraz mediany (tab. 2). Pokazują one, że największe dysproporcje występują w woj. mazowieckim (współczynnik zmienności = 76%). Skala nierówności między gminą najbiedniejszą (Czarnia) a najbogatszą (Podkowa Leśna) wynosi 1:18. Jest to region o tyle „problemowy”, że notuje się w nim relatywnie niską wartość mediany wskaźnika dochodów ludności (347, co stanowi 10 wartość spośród wszystkich 16 województw). Na przeciwnym biegunie jest woj. śląskie. Nierówności w poziomie dochodów na mieszkańca są tu relatywnie niskie (współczynnik zmienności = 31%), przy bardzo wysokim, średnim poziomie dochodów (mediana = 565).

Wysoki poziom nierówności występuje ponadto w trzech województwach uznawanych za wysoko rozwinięte (pomorskie, małopolskie i wielkopolskie). Zaznacza się również wyraźnie grupa województw o relatywnie wysokim średnim poziomie dochodów, przy niskim poziomie nierówności (dolnośląskie, zachodniopomorskie, śląskie, opolskie).

Tabela 2

Mediana i podstawowe miary rozproszenia poziomu dochodów ludności w Polsce według województw

Lp	Województwo	Mediana		Obszar zmienności 2008 r.	Poziom nierówności		Współczynnik zmienności (%)	
		2008 r.	2004 = 100		jednostki	decyle	2008 r.	2004 = 100
1	Mazowieckie	347	177	2 824	1:18,2	1:6,3	76	94
2	Pomorskie	380	182	1 562	1:9,4	1:3,8	47	99
3	Małopolskie	329	185	1 041	1:8,4	1:4,3	45	97
4	Wielkopolskie	390	181	1 209	1:7,9	1:3,5	42	95
5	Kujawsko-Pomorskie	354	175	1 100	1:6,5	1:3,1	38	111
6	Podlaskie	296	183	686	1:5,8	1:3,5	38	107
7	Podkarpackie	290	182	741	1:5,7	1:3,1	36	95
8	Łódzkie	357	179	783	1:5,1	1:3,1	36	104
9	Lubelskie	293	166	782	1:6,6	1:2,9	33	101
10	Świętokrzyskie	288	164	735	1:5,2	1:2,8	33	57
11	Dolnośląskie	445	187	897	1:4,3	1:2,8	33	108
12	Warmińsko-Mazurskie	391	185	903	1:5,8	1:2,9	32	105
13	Śląskie	565	184	968	1:4,6	1:2,9	31	85
14	Zachodniopomorskie	413	182	794	1:4,2	1:2,7	31	112
15	Lubuskie	380	190	817	1:4,6	1:2,4	28	99
16	Opolskie	427	181	903	1:4,9	1:2,3	27	92

W przypadku dynamiki poziomu nierówności wewnątrzregionalnych w okresie 2004-2008, czyli pierwszych latach funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej można zaobserwować wzrost nierówności bezwzględnych (zwiększa się obszar zmienności) i spadek w większości województw poziomu względnych nierówności (mierzonych współczynnikiem zmienności). Nie obserwuje się także wzrostu nierówności względnych w grupie województw o wysokim średnim poziomie dochodów (tab. 2.). Natomiast we wszystkich regionach nastąpił wyraźny wzrost średniego poziomu dochodów, mierzonego za pomocą średniej pozycyjnej (mediany).

Podsumowanie

W opracowaniu dokonano analizy nierówności przestrzennych w poziomie dochodów ludności w Polsce. Wykazano istotne znaczenie skali analizy przestrzennej w badaniach poziomu nierówności. Przedstawiono rozkład przestrzenny obszarów o niskim i wysokim poziomie dochodów, wykorzystując nie stosowany dotąd wskaźnik dochodów osobistych ludności, dostępny na poziomie lokalnym. Nierówności zachodzą głównie w układzie: 1) wschód – zachód, 2) obszary metropolitalne – ob-

szary pozametropolitalne. Zaznacza się również w dalszym ciągu granica zaboro-
wa, a wzdłuż niej koncentrują się obszary o niskim poziomie dochodów ludności.
W przypadku nierówności wewnątrzregionalnych, najwyższy ich poziom obserwuje
się w grupie województw wysoko rozwiniętych (mazowieckie, pomorskie, małopol-
skie, wielkopolskie), w których średni poziom dochodów ludności przybiera w zasa-
dzie wartości przeciętne w skali całego kraju. Najbardziej optymalny obraz poziomu
nierówności przedstawia się natomiast w woj.: dolnośląskim, śląskim, zachodnio-
pomorskim i opolskim – przy niskim poziomie nierówności obserwuje się w tych
regionach wysoki średni poziom dochodów.

Nierówności w poziomie dochodów, jako zjawisko społecznie niepożądane, stają
się przedmiotem polityki władz publicznych, w tym przede wszystkim polityki spój-
ności Unii Europejskiej. Jej celem jest m.in. zmniejszenie społecznych i ekonomicz-
nych dysproporcji regionalnych, a adresatem jednostki terytorialne różnego szczebla.
Szczególnie istotne są w tym kontekście w Polsce, zgodnie z przyjętymi zasadami
prowadzenia polityki rozwoju, tzw. obszary problemowe¹⁰, ważne z punktu widzenia
strategicznej interwencji państwa. Przeciwdziałanie ich marginalizacji zostało przyjęte
jako jeden z trzech celów szczegółowych *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do
2020 r.* Właściwa identyfikacja obszarów problemowych i skuteczna polityka przeciw-
działania ich marginalizacji stały się zatem jednym z głównych wyzwań polityki regio-
nalnej w perspektywie finansowej po 2013 r. W przeprowadzonej analizie dokonano,
w kontekście analizy nierówności, identyfikacji obszarów ubóstwa ekonomicznego na
poziomie lokalnym (obszarów o niskim i bardzo niskim poziomie dochodów ludności),
co może być przydatne w identyfikacji obszarów strategicznej interwencji w układach
wewnątrzregionalnych. Jednostki na poziomie lokalnym są bowiem jednym ze składni-
ków wieloszczeblowego systemu planowania i realizacji polityki regionalnej (*Krajowa
Strategia...* 2010, s. 168) i często, jej bezpośrednim adresatem.

Literatura

- Bajerski A., Kołsut B., 2011, *Wskaźnik dochodów osobistych ludności jako miara peryferyj-
ności społeczno-gospodarczej*. Referat na seminarium pt. *Wiejskie obszary peryferyjne
– uwarunkowania i czynniki aktywizacji*, Nałęczów, 16-17.06.2011.
- Begg I. G., Mayes D. G., 1993, *Cohesion in the European Community: a Key Imperative for
the 1990s?* *Regional Science and Urban Economics*, nr 23, s. 427-448.
- Buras P., 2011, *Równe jest lepsze*. „Gazeta Wyborcza”, 15-16 stycznia, s. 18.
- Chojnicki Z., 2010, *Koncepcje i studia metodologiczne i teoretyczne geografii*. Bogucki Wyd.
Naukowe, Poznań.
- Churski P., 2010, *Spójność i konkurencyjność regionu wielkopolskiego. Wprowadzenie*, s. 7.
http://igsegep.amu.edu.pl/spojnosc_koncowy.html (1.06.2011).

¹⁰ Konieczność wyznaczenia obszarów problemowych o znaczeniu krajowym i ponadregional-
nym wynika z art. 3a ust. 3) *Ustawy* (2006).

- Czyż T., 1996, *Nierówności regionalne w okresie transformacji społeczno-gospodarczej w Polsce*. Acta Universitatis Wratislaviensis, 1814, Studia Geograficzne, LXV, s. 27-49.
- Czyż T., 2001, *Zróżnicowanie regionalne Polski w układzie nowych województw*. Biuletyn KPZK PAN, z. 197, s. 7-35.
- Czyż T., Hauke J., 2010, *Nierówności regionalne w Polsce*, [w:] *Gospodarka przestrzenna społeczeństwu*, W. Ratajczak, K. Stachowiak (red.), t. 1., s. 13-31.
- Dolata M., Konecka-Szydłowska B., Perdał R., 2010, *Spójność i konkurencyjność regionu wielkopolskiego. Ocena spójności społecznej regionu wielkopolskiego według modelu społeczno-kulturowego na podstawie stanu świadomości regionalnej młodego pokolenia Wielkopolan*, s. 1. http://igsegp.amu.edu.pl/spojnosc_koncowy.html (1.06.2011).
- Domański B., 2011, *Czy regiony słabo rozwinięte potrzebują wyrównywania nierówności regionalnych?* [w:] *Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych*. Wybór referatów konferencyjnych. MRR, Warszawa, s. 62-70.
- Dziewięcka-Bokun L., 2004, *Zrewidowana strategia spójności społecznej*. Europejski Komitet Spójności Społecznej, http://www.duw.pl/files/unia_europejska/EKSS.ppt (8.06.2011).
- Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce*. MRR, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa.
- Informacja dotycząca rozliczenia podatku dochodowego od osób fizycznych (za lata 2004-2008)*. Ministerstwo Finansów, Departament Podatków Bezpośrednich, <http://www.mf.gov.pl/dokument.php?const=3&dzial=149&id=37194> (8.06.2011).
- Inwestowanie w przyszłość, Piąty raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej*, Komisja Europejska, 2010, s. XII.
- Karwacki A., 2009, *Spójność – kluczowe pojęcie dla współczesnej polityki społecznej (inspirowane, tropy i wyzwania)*. Studia socjologiczne, 1 (192), s. 9-51.
- Kay J., 2009, *The Spirit Level*. Review. "Financial Times", 23.03.2009.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 lipca 2010.
- Molle W., 2007, *European Cohesion Policy*. Routledge, London.
- Parysek J. J., Mierzejewska L., 2010, *Regionalne zróżnicowanie dochodów i wydatków oraz struktury spożycia ludności w Polsce w latach 1999-2006*. Biuletyn IGSEiGP UAM, nr 11, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Polska 2030. Wyzwania rozwojowe: Spójność społeczna*. *Rachunki ekonomiczne dla rolnictwa*; <http://www.rer.ierigz.waw.pl> (15.06.2011).
- Sargent M., 2009, *The Spirit Level. Why More Equal Societies Almost Always Do Better*. Nature, 458, 1109-1110.
- Szlendak T., Karwacki A., 2009, *Bieda i rozpiętość dochodów jako źródła problemów społecznych – test koncepcji poziomicy*. "Polityka Społeczna", 8, s. 1-4.
- Szlendak T., Karwacki A., 2010a, *Święty Graal polityki społecznej? O „koncepcji poziomicy” Richarda Wilkinsona i Kate Pickett*. Problemy Polityki Społecznej, 13, s. 229-232.
- Szlendak T., Karwacki A., 2010b, *Koncepcja poziomicy – cudowne lekarstwo, czy utopijna terapia?* Studia Socjologiczne, 1 (196), s. 35-67.
- Ustawa z 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym* (Dz.U. nr 52 z 1984 r. poz. 268 z późn. zm.).
- Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych* (Dz.U. nr 80 z 1991 r., poz. 350 z późn. zm.).

- Ustawa z 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego* (Dz.U. nr 203, poz. 1966 z późn. zm.).
- Ustawa z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz.U. nr 227 poz. 1658 z późn. zm.).
- Wilkinson R. G., Pickett K. E., 2006, *Income Inequality and Population Health. A Review and Explanation of the Evidence*. *Social Science & Medicine*, 62, s. 1768-1784.
- Wilkinson R. G., Pickett K. E., 2007, *The Problems of Relative Deprivation: Why Some Societies Do Better than Others*. *Social Science & Medicine*, 65, s. 1965-1978.
- Wilkinson R. G., Pickett K. E., 2009, *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*. Hardback, Allen Lane.
- Wilkinson R. G., Pickett K. E., 2010, *The Spirit Level. Why Equality is Better for Everyone*. London, Penguin Books.
- Zrewidowana strategia spójności społecznej*, 2004, Rada Europy, Europejski Komitet Spójności Społecznej.